

مسئولیت اجتماعی از منظر مرلوپونتی و مونتیه‌سوری: بررسی تطبیقی کیفی

۱. حجت نواب: دانشجوی دکتری، گروه علوم تربیتی، واحد ساری، دانشگاه آزاد اسلامی، ساری، ایران

۲. وحید فلاح*: گروه مدیریت آموزشی، واحد ساری، دانشگاه آزاد اسلامی، ساری، ایران

۳. سیده عصمت رسولی: گروه برنامه ریزی درسی، واحد ساری، دانشگاه آزاد اسلامی، ساری، ایران

* ایمیل نویسنده مسئول: Vahid.falah@iau.ac.ir

چکیده

این پژوهش به بررسی تطبیقی نظریه بدن‌مندی مرلوپونتی و آموزش مونتیه‌سوری با تأکید بر مسئولیت‌پذیری اجتماعی در کودکان می‌پردازد. هدف از این مطالعه، تحلیل و مقایسه دو نظریه در خصوص چگونگی تأثیر تجربیات حسی و تعاملات بدنی بر تربیت اجتماعی و مسئولیت‌پذیری است. این تحقیق از روش توصیفی - تحلیلی با رویکرد تطبیقی بهره می‌برد تا ارتباط بین نظریه‌های مذکور را در زمینه مسئولیت‌پذیری اجتماعی بررسی کند. پژوهش بر اساس نمونه‌گیری هدفمند از منابع معتبر کتابخانه‌ای و مقالات علمی مرتبط با موضوع انتخاب شد. داده‌های پژوهش از طریق تحلیل محتوای کیفی جمع‌آوری و از متون و منابع مرتبط با نظریات مرلوپونتی و مونتیه‌سوری تحلیل شده‌اند. یافته‌های این مطالعه نشان می‌دهد که هر دو نظریه بر اهمیت تعاملات حسی و بدنی در تربیت اجتماعی و توسعه مسئولیت‌پذیری کودکان تأکید دارند. مرلوپونتی بر نقش تجربه‌های بدنی در شکل‌گیری اخلاق و مسئولیت‌پذیری تأکید دارد، درحالی‌که مونتیه‌سوری از طریق محیط‌های آموزشی و فعالیت‌های عملی به پرورش استقلال و مسئولیت‌پذیری می‌پردازد. ترکیب این دو نظریه در طراحی برنامه‌های آموزشی می‌تواند به تربیت اجتماعی جامع‌تری برای کودکان کمک کند. برای اجرای موفق این رویکردها، توجه به تفاوت‌های فردی کودکان و ایجاد محیط‌های یادگیری مناسب در مراکز آموزشی ضروری است.

کلیدواژه‌گان: بدن‌مندی مرلوپونتی، آموزش مونتیه‌سوری، طراحی برنامه آموزشی، تعاملات حسی - بدنی، مسئولیت‌پذیری اجتماعی

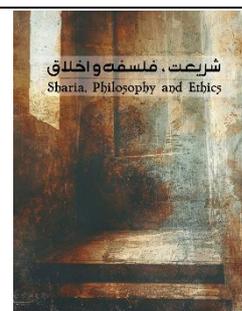
شبهه استناددهی: نواب، حجت، فلاح، وحید، و رسولی، سیده عصمت. (۱۴۰۴). مسئولیت اجتماعی از منظر مرلوپونتی و مونتیه‌سوری: بررسی تطبیقی کیفی. *شریعت، فلسفه و اخلاق*، ۳(۳)، ۲۰-۱.

تاریخ ارسال: ۱۴ مرداد ۱۴۰۴

تاریخ بازنگری: ۱۳ آبان ۱۴۰۴

تاریخ پذیرش: ۲۰ آبان ۱۴۰۴

تاریخ چاپ: ۱۰ آذر ۱۴۰۴

© ۱۴۰۴ تمامی حقوق انتشار این مقاله متعلق به نویسنده است. انتشار این مقاله به صورت دسترسی آزاد مطابق با گواهی (CC BY-NC 4.0) صورت گرفته است.

Social Responsibility from the Perspective of Merleau-Ponty and Montessori: A Qualitative Comparative Analysis

1. Hojjat Navvab: Ph.D. Candidate, Department of Educational Sciences, Sar.C., Islamic Azad University, Sari, Iran
2. Vahid Fallah*: Department of Educational Management, Sar.C., Islamic Azad University, Sari, Iran
3. Seyedeh Esmat Rasouli: Department of Curriculum Planning, Sar.C., Islamic Azad University, Sari, Iran

*Corresponding Author's Email: Vahid.falah@iau.ac.ir

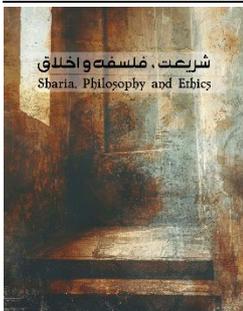
Abstract

This study examines a comparative analysis of Merleau-Ponty's theory of embodiment and Montessori education, with an emphasis on social responsibility in children. The aim of this study is to analyze and compare the two theories regarding how sensory experiences and bodily interactions influence social development and responsibility. This research employs a descriptive-analytical method with a comparative approach to examine the relationship between these theories in the context of social responsibility. The study was conducted based on purposive sampling of authoritative library sources and scientific articles relevant to the research topic. Research data were collected through qualitative content analysis and analyzed from texts and sources related to the theories of Merleau-Ponty and Montessori. The findings of this study indicate that both theories emphasize the importance of sensory and bodily interactions in social development and the cultivation of children's social responsibility. Merleau-Ponty emphasizes the role of bodily experience in the formation of ethics and responsibility, whereas Montessori fosters independence and responsibility through structured educational environments and practical activities. The integration of these two theoretical perspectives in the design of educational programs can contribute to more comprehensive social development in children. For the successful implementation of these approaches, attention to children's individual differences and the creation of appropriate learning environments in educational settings are essential.

Keywords: *Merleau-Ponty's embodiment, Montessori education, curriculum design, sensory-bodily interactions, social responsibility*

How to cite: Navvab, H., Fallah, V., & Rasouli, S. E. (2025). Social Responsibility from the Perspective of Merleau-Ponty and Montessori: A Qualitative Comparative Analysis. *Sharia, Philosophy and Ethics*, 3(3), 1-20.

Submit Date: 05 August 2025

Revise Date: 04 November 2025

Accept Date: 11 November 2025

Publish Date: 01 December 2025

© 2025 the authors. This is an open access article under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) License.

Extended Abstract

The cultivation of social responsibility has become a fundamental priority within contemporary educational systems, as modern societies increasingly face ethical fragmentation, social disengagement, and declining communal solidarity. The development of socially responsible individuals requires educational frameworks that extend beyond cognitive acquisition and incorporate ethical awareness, relational sensitivity, and embodied engagement with the social world. Social responsibility, as a multidimensional construct, encompasses moral awareness, empathetic engagement, and active participation in collective well-being, and it emerges through sustained interaction between the individual and their social and material environments (1). Contemporary scholarship emphasizes that social responsibility is not solely a cognitive or abstract moral construct, but rather an experiential phenomenon rooted in lived interactions, relational contexts, and embodied engagement with others (11). This perspective aligns closely with philosophical and pedagogical approaches that emphasize experiential learning, sensory perception, and bodily interaction as foundational mechanisms in moral development. Within this context, the philosophical theory of embodiment proposed by Maurice Merleau-Ponty and the educational approach developed by Maria Montessori represent two influential frameworks that conceptualize social responsibility as emerging from embodied experience and active engagement. Merleau-Ponty's phenomenological framework asserts that human perception and ethical awareness are inseparable from bodily existence, and that moral understanding emerges through sensory-motor interaction with the environment and others (2). Similarly, Montessori education emphasizes sensory exploration, autonomy, and experiential learning as essential mechanisms for fostering independence, ethical awareness, and social responsibility in children (3). Although both perspectives emphasize the centrality of sensory experience and bodily engagement in moral development, their comparative integration has remained insufficiently explored, thereby highlighting the necessity for a conceptual synthesis capable of bridging philosophical embodiment and educational practice.

Merleau-Ponty's theory of embodiment provides a profound ontological and epistemological foundation for understanding the emergence of social responsibility through bodily existence and perceptual engagement. According to this framework, the body is not merely a biological object but constitutes the primary medium through which individuals experience the world and establish meaningful relationships with others (12, 13). The embodied subject exists in a state of continuous interaction with the environment, and perception is fundamentally shaped by sensory engagement, bodily movement, and relational encounters. This perspective rejects Cartesian dualism and affirms the inseparability of mind and body, emphasizing that cognition, emotion, and ethical awareness emerge through bodily interaction rather than abstract reasoning alone (14). The embodied nature of perception enables individuals to experience others not as abstract entities but as relational subjects encountered through shared bodily existence, thereby facilitating empathy, moral recognition, and social responsibility (6). Social responsibility, within this phenomenological framework, arises through intersubjective engagement, as bodily expressions such as gestures, facial expressions, and movement constitute essential mechanisms for communication and mutual understanding (20). Merleau-Ponty further emphasizes that individuals inhabit shared perceptual worlds in which subjective experiences intersect and interact, enabling mutual recognition and ethical responsiveness (18). Through this embodied relationality, individuals develop moral awareness not through abstract moral instruction but through lived interaction, experiential learning, and perceptual engagement with others. This theoretical framework provides a foundational philosophical explanation for the emergence of ethical responsibility as an embodied phenomenon rooted in relational experience.

Complementing this philosophical foundation, Montessori education offers a structured pedagogical model that operationalizes the principles of embodied learning and experiential moral development through carefully

designed educational environments. Montessori's approach emphasizes the importance of sensory engagement, autonomy, and active exploration in fostering cognitive, emotional, and social development (7). Within Montessori classrooms, children interact with multisensory materials, engage in practical life activities, and participate in collaborative learning experiences that cultivate independence, self-regulation, and social responsibility (15). Sensory exploration serves as a fundamental mechanism for cognitive and moral development, as children learn through direct interaction with their environment rather than passive reception of information (16). This experiential learning process enables children to internalize ethical principles through lived practice rather than abstract instruction. The Montessori environment is intentionally structured to promote autonomy, allowing children to select activities independently, manage their learning processes, and develop a sense of personal responsibility for their actions (17). Teachers function as facilitators rather than authoritative instructors, guiding children's exploration while respecting their autonomy and individual developmental trajectories. This educational structure fosters intrinsic motivation, ethical awareness, and social responsibility by empowering children to actively engage with their environment and social community. Furthermore, Montessori education emphasizes social interaction, cooperation, and mutual respect, enabling children to develop empathy, interpersonal competence, and collective responsibility through shared learning experiences (9). The integration of sensory engagement, autonomy, and collaborative interaction creates an educational framework that facilitates the internalization of moral responsibility through embodied and experiential learning.

The comparative analysis of Merleau-Ponty's embodiment theory and Montessori education reveals significant conceptual convergence in their emphasis on sensory experience, bodily engagement, and relational interaction as foundational mechanisms in the development of social responsibility. Both perspectives conceptualize moral awareness as emerging from lived experience rather than abstract cognitive processes. Merleau-Ponty's phenomenological framework emphasizes that moral perception arises through embodied interaction with others, as individuals develop ethical awareness through intersubjective engagement and perceptual experience (25). Similarly, Montessori education operationalizes this principle by providing children with structured opportunities for sensory exploration, social interaction, and independent decision-making, thereby facilitating the development of responsibility through experiential learning (27). The integration of sensory experience into educational practice enables children to internalize ethical values through embodied engagement rather than external imposition. Both perspectives also emphasize the importance of bodily interaction in facilitating social understanding and ethical responsiveness. Bodily expression serves as a fundamental mechanism for communication, enabling individuals to perceive and respond to others' emotional and social states (26). This embodied communication facilitates empathy, cooperation, and ethical awareness, thereby supporting the development of social responsibility. Montessori education reinforces this process by incorporating collaborative activities, practical life exercises, and social interaction into the learning environment, enabling children to develop responsibility through participation in shared social practices (22). The convergence of these theoretical and pedagogical perspectives highlights the central role of embodied experience in fostering ethical awareness and social responsibility.

Despite these similarities, the comparative analysis also reveals important differences in the conceptual orientation and practical application of these two approaches. Merleau-Ponty's framework provides a philosophical explanation of embodied moral development, emphasizing the ontological and phenomenological foundations of ethical awareness. His theory conceptualizes responsibility as an emergent property of embodied existence, arising through relational engagement and perceptual interaction with others (6). In contrast, Montessori education provides a structured pedagogical framework that translates these philosophical principles into practical educational strategies. Montessori classrooms are intentionally designed to facilitate autonomy, self-regulation, and experiential learning, enabling children to develop responsibility

through direct engagement with their environment (23). This structured educational approach ensures that embodied learning is systematically integrated into children's developmental experiences. Furthermore, Montessori education emphasizes the role of environmental design in shaping children's moral development, recognizing that structured environments can facilitate independence, responsibility, and ethical awareness (24). This practical orientation distinguishes Montessori education from Merleau-Ponty's philosophical framework, which provides a conceptual explanation rather than a structured implementation model. Nevertheless, both approaches emphasize that social responsibility emerges through experiential engagement, sensory interaction, and relational participation rather than abstract instruction or external enforcement. The integration of Merleau-Ponty's embodiment theory and Montessori education provides a comprehensive conceptual and pedagogical framework for fostering social responsibility through embodied and experiential learning. By synthesizing philosophical insights with educational practice, this integrated approach offers a holistic model that emphasizes the central role of sensory engagement, bodily interaction, and relational participation in moral development. Educational environments that incorporate embodied learning principles can facilitate ethical awareness, empathy, and social responsibility by enabling children to actively engage with their environment and social community. The findings demonstrate that the cultivation of social responsibility requires educational frameworks that prioritize experiential engagement, relational interaction, and embodied participation. The integration of philosophical embodiment and experiential pedagogy offers a powerful approach for fostering ethical awareness, social competence, and responsible citizenship. This integrated framework highlights the importance of designing educational environments that support sensory engagement, autonomy, and collaborative interaction, thereby enabling children to develop moral responsibility through lived experience. By emphasizing embodied learning and relational engagement, educational systems can cultivate individuals who are not only cognitively competent but also ethically responsible and socially engaged.

تربیت شهروندانی مسئول و آگاه، به یکی از دغدغه‌های اساسی جوامع مدرن بدل شده است. با توجه به کاهش تعاملات اجتماعی و افزایش رفتارهای غیراجتماعی، اهمیت تربیت نسلی اخلاق‌مدار و حساس نسبت به جامعه و محیط پیرامون، بیش از پیش احساس می‌شود (1). در این راستا، خلأهایی در زمینه آموزش مسئولیت اجتماعی از سنین پایین شناسایی شده است، که گویای نیاز به پیوندی جامع‌تر میان نظریه‌های فلسفی و رویکردهای عملی در آموزش و پرورش است. نظریه بدن‌مندی مرلوپونتی و روش آموزشی مونته‌سوری، هر یک به صورت مستقل به اهمیت تعاملات بدنی و تجربیات حسی در رشد اخلاقی و اجتماعی کودکان پرداخته‌اند، اما بررسی تطبیقی این دو رویکرد همچنان نیازمند پژوهش است.

پژوهش حاضر با هدف پر کردن این شکاف، به مقایسه و تحلیل تطبیقی نظریات مرلوپونتی و مونته‌سوری در زمینه مسئولیت‌پذیری اجتماعی پرداخته است. در این پژوهش، برای ایجاد یک مقایسه منسجم و جامع، مفاهیمی چون تجربیات حسی، تعاملات بدنی، استقلال و مشارکت اجتماعی به طور هم‌زمان در هر دو نظریه تحلیل شده است. به باور مرلوپونتی، تعاملات بدنی و حسی نقش اساسی در شکل‌گیری ادراک و درک اخلاقی افراد ایفا می‌کند، و از این طریق، حس مسئولیت‌پذیری اجتماعی در کودکان تقویت می‌شود (2). از سوی دیگر، روش مونته‌سوری با تأکید بر محیط‌های آموزشی مبتنی بر استقلال و خودمختاری، بستری فراهم می‌آورد که کودکان بتوانند مهارت‌های خودتنظیمی و مسئولیت فردی خود را در قالب تعاملات اجتماعی رشد دهند (3). این مطالعه با تمرکز بر تطبیق این دو رویکرد، در تلاش است چارچوبی ارائه دهد که ضمن بهره‌مندی از دیدگاه فلسفی مرلوپونتی و روش‌های عملی مونته‌سوری، به پرورش نسلی مسئول و اخلاق‌مدار کمک کند. ادغام این دو دیدگاه به ما امکان می‌دهد تا بین نظریه و عمل در تربیت اجتماعی کودکان، پیوندی مؤثرتر ایجاد کنیم؛ به‌ویژه از آنجایی که تربیت اجتماعی مستلزم به‌کارگیری محیط‌های تعاملی و تجربیات حسی است که به کودکان امکان می‌دهد تا از خلال تعاملات واقعی با دیگران و محیط اطراف خود، مفاهیم اجتماعی و مسئولیت‌پذیری را به‌طور عمیق‌تری درک کنند.

پژوهش‌های گذشته عمدتاً به صورت مستقل به بررسی ابعاد مختلف آموزش مونته‌سوری و نظریه بدن‌مندی مرلوپونتی پرداخته‌اند، و این موضوع سبب شده است که از امکان هم‌افزایی این دو نظریه در تقویت مسئولیت اجتماعی غفلت شود. پژوهش حاضر با تمرکز بر تعاملات بدنی و تجربیات حسی در بستر تربیتی، اولین گام را در جهت ایجاد چارچوبی نوین برای تربیت اجتماعی مبتنی بر نظریات مرلوپونتی و مونته‌سوری برداشته است.

ادبیات و پیشینه پژوهش

بررسی پژوهش‌های داخلی نشان می‌دهد که در زمینه مسئولیت‌پذیری اجتماعی، مطالعات متعددی با رویکردهای تربیتی، روان‌شناختی و جامعه‌شناختی انجام شده است. این تحقیقات عمدتاً بر روی دانش‌آموزان و دانشجویان متمرکز بوده‌اند.

کهن پور و همکاران (۱۴۰۳) در پژوهشی جامع، چهار مؤلفه اصلی تربیت اجتماعی را شناسایی کردند. شیخی فینی و همکاران (۱۴۰۲) هفت مؤلفه اصلی شایستگی‌های تربیت اجتماعی دموکراتیک را معرفی نمودند. فرشاد فر و شجاعی (۱۴۰۲) با بررسی منابع اسلامی، ۱۲ مؤلفه برای مسئولیت‌پذیری اجتماعی ارائه دادند.

رزاقی و همکاران (۱۴۰۳) ارتباط مثبت بین آموزش مسئولیت‌پذیری اجتماعی و افزایش عزت نفس دانش‌آموزان را نشان دادند (4). طالبی مزرعه شاهی و همکاران (۱۴۰۲) ارتباط مثبت بین برنامه درسی پنهان و مسئولیت‌پذیری اجتماعی دانش‌آموزان را گزارش کردند.

غفاری مجلج و تورانی (۱۴۰۲) راهکارهایی عملی برای افزایش مسئولیت‌پذیری در دانش‌آموزان ارائه دادند. صیامی و همکاران (۱۴۰۲) به شناسایی عوامل زمینه‌ساز و مؤثر در الگوی تربیت اجتماعی دانش‌آموزان دوره ابتدایی پرداختند.

راز (۱۴۰۲) به بررسی اهمیت آگاهی شهروندی و مسئولیت‌پذیری در توسعه شهری پرداخت. بارخدا و همکاران (۱۴۰۱) ادراک معلمان و مدیران از مفهوم مسئولیت‌پذیری اجتماعی را بررسی کردند. جلیلی تلچگاه و همکاران (۱۴۰۰) وضعیت مسئولیت‌پذیری اجتماعی در شهر تهران را در حد متوسط گزارش کردند.

با وجود مطالعات متعدد در زمینه مسئولیت‌پذیری اجتماعی، به نظر می‌رسد پژوهشی که به طور تطبیقی و جامع به تأثیر نظریه بدن‌مندی مرلوپونتی و روش آموزشی مونته‌سوری در مسئولیت‌پذیری پردازد، در داخل ایران انجام نشده است. این شکاف پژوهشی، ضرورت انجام مطالعه حاضر را نشان می‌دهد.

بررسی پژوهش‌های داخلی که در زمینه شناخت بدن‌مندی و یادگیری، صورت گرفته است. این تحقیقات عمدتاً به بررسی نقش بدن در ادراک، یادگیری و شکل‌گیری مفاهیم پرداخته‌اند.

شفیعی و کاوندی (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان "جایگاه بدن در امر ادراک از منظر ابن‌سینا و موریس مرلوپونتی"، به مقایسه دیدگاه‌های این دو متفکر پرداختند. نتایج نشان داد که ابن‌سینا با تأکید بر دوگانگی نفس و بدن، بدن را وسیله‌ای برای نفس می‌داند، در حالی که مرلوپونتی اتحاد نفس و بدن را مبنای ادراک می‌داند (5).

محجل، صوفیانی و اصغری (۱۴۰۰) در مقاله‌ای با عنوان "رابطه هستی‌شناختی سوژه بدن‌مند با جهان در پدیدارشناسی مرلوپونتی" نشان دادند که بدن در پدیدارشناسی مرلوپونتی به عنوان یک سوژه بدن‌مند، رابطه‌ای طبیعی و وجودی با جهان برقرار می‌کند (6).

وطن‌خواه و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی با عنوان "تعیین شش حالت بدنی بیانگر حالات هیجانی پایه"، نشان دادند که وضعیت بدنی می‌تواند به طور مؤثر حالات هیجانی را منتقل کند. این یافته‌ها همسو با نظریه مرلوپونتی بوده و می‌تواند در درک بهتر ارتباط بین تجربیات بدنی و هیجانی در آموزش کودکان مفید باشد.

وحدتی دانشمند و سجادیه (۱۳۹۸)، رفیقی و همکاران (۱۳۹۸)، و نوزاد و همکاران (۱۳۹۸) نیز در پژوهش‌های خود به بررسی جنبه‌های مختلف پدیدارشناسی مرلوپونتی و نقش بدن در ادراک و تجربه پرداخته‌اند.

با بررسی‌های انجام شده به نظر می‌رسد که پژوهش‌های داخلی در زمینه شناخت بدن‌مندی و یادگیری، عمدتاً بر جنبه‌های فلسفی و نظری تمرکز داشته‌اند. این دیدگاه‌ها می‌توانند به تحلیل اهمیت تجربیات بدنی در یادگیری و رشد مسئولیت‌پذیری اجتماعی کودکان کمک کنند.

بررسی پژوهش‌های داخلی نشان می‌دهد که در زمینه روش آموزشی مونته‌سوری، مطالعات متعددی انجام شده است. این تحقیقات عمدتاً به بررسی تأثیرات این روش بر جنبه‌های مختلف رشد و یادگیری کودکان پرداخته‌اند.

میر شمس و همکاران (۱۴۰۳) در پژوهشی با عنوان "شناسایی ابعاد و مولفه‌های برنامه‌درسی بازی‌محور در دوره پیش‌دبستانی بر مبنای نظریه مونته‌سوری"، ۶۸ مولفه در ۹ بعد را شناسایی کردند. این مطالعه نشان داد که چگونه می‌توان اصول نظریه مونته‌سوری را در قالب یک برنامه منسجم و بازی‌محور برای دوره پیش‌دبستانی پیاده‌سازی کرد.

سالم و همکاران (۱۴۰۳) تأثیر بازی‌های حرکتی مبتنی بر نظریه مونتسوری را بر بهبود مهارت‌های حرکتی کودکان دارای ADHD^۱ بررسی کردند. نتایج نشان داد که این روش باعث بهبود معناداری در مهارت‌های حرکتی این کودکان شد.

ادیب پور و حسن وند (۱۴۰۰) به مقایسه تأثیر دو روش سنتی و مونتسوری بر فعالیت‌های ادراکی حرکتی دانش‌آموزان مقطع ابتدایی پرداختند. نتایج نشان داد که روش مونتسوری تأثیر بیشتری بر مهارت‌های حرکتی ظریف دارد.

محمودی و میر عالی (۱۴۰۲) اثر بازی‌های آموزشی مونتسوری را بر رشد اجتماعی، هوش و خلاقیت کودکان ۳.۵ الی ۴.۵ سال بررسی کردند. نتایج نشان داد که این بازی‌ها باعث افزایش هوش، خلاقیت و رشد اجتماعی کودکان می‌شود.

محمودی و میر عالی (۱۴۰۰) به بررسی دیدگاه‌های ماریا مونتسوری و تأثیر روش او بر کودکان پرداختند. این مطالعه بر نقش بازی‌های آموزشی در توسعه مهارت‌های شناختی و اجتماعی کودکان تأکید دارد (۷).

سجادیه (۱۳۹۸) به بررسی فلسفی و انتقادی روش مونتسوری از دیدگاه اسلامی پرداخت. این مطالعه بر توجه ویژه روش مونتسوری به استقلال و مسئولیت‌پذیری کودکان تأکید دارد (۸).

با بررسی‌های انجام شده به نظر می‌رسد که پژوهش‌های داخلی در زمینه روش آموزشی مونتسوری، عمدتاً بر تأثیرات مثبت این روش بر جنبه‌های مختلف رشد کودکان تمرکز داشته‌اند. این مطالعات نشان می‌دهند که روش مونتسوری می‌تواند تأثیرات مثبتی بر مهارت‌های حرکتی، شناختی، و اجتماعی کودکان داشته باشد و همچنین به توسعه استقلال و مسئولیت‌پذیری آنها کمک کند.

بررسی پژوهش‌های خارجی نشان می‌دهد که در زمینه مسئولیت‌پذیری اجتماعی در کودکان، مطالعات متعددی با تمرکز بر نقش تعاملات اجتماعی، تجربیات عملی و محیط‌های خانوادگی و آموزشی انجام شده است. این تحقیقات به جنبه‌های مختلف توسعه مسئولیت‌پذیری اجتماعی در کودکان پرداخته‌اند.

چپیل و همکاران^۲ (۲۰۲۳) تأثیر داستان‌ها را بر شکل‌گیری مسئولیت اجتماعی در کودکان پیش‌دبستانی بررسی کرده و به این نتیجه رسیده است که گفت‌وگو درباره رفتار شخصیت‌ها می‌تواند درک کودکان را از پیامدهای اعمال غیرمسئولانه تقویت کند. این یافته‌ها به نقش آموزش غیرمستقیم و استفاده از داستان به عنوان ابزاری مؤثر در آموزش مسئولیت‌پذیری اشاره دارند.

آستوتی و ناگراهانتا^۳ (۲۰۲۳) تأثیر مثبت بازی‌های سنتی بر توسعه شخصیت اجتماعی در کودکان ۱۰ تا ۱۲ ساله را نشان دادند. این یافته با نظریات مرلوپونتی و مونتسوری درباره اهمیت تجربیات عملی در یادگیری همسو است.

تان و چو^۴ (۲۰۲۳) در بررسی تجربه سنگاپور در دوران همه‌گیری COVID-19، بر اهمیت ادغام مسئولیت اجتماعی در برنامه‌ریزی‌های آموزشی تأکید کردند.

^۱ اختلال کم‌توجهی/بیش‌فعالی (ADHD) با نقص توجه یک اختلال شایع در بین کودکان است. آن‌ها اغلب با فعالیت زیاد، رفتارهای تکانشی و کم‌توجهی به مسائل روزمره خود شناخته می‌شوند. اکثر کودکان بازیگوش هستند و به دلیل هیجانات مختص سن خود دچار حواس‌پرتی خواهند شد. اما ای‌دی‌اچ در کودکان چیزی فراتر از این خصوصیات است.

^۲ Chepil, M., Karpenko, O., Dudnyk, N., Revt, A., & Svyontyk, O

^۳ Lavinia Dwi Astuti,

Gregoriusari Ari Nugrahanta

^۴ Oon Seng Tan and Jallene Jia En Chua

کلومیئیس^۱ (۲۰۲۳) اثربخشی یک برنامه آموزشی در بهبود رفتار مسئولانه دانشجویان را بررسی کرده و نتایج نشان می‌دهد که این نوع برنامه‌ها می‌توانند آگاهی و نگرش اجتماعی را تقویت کنند. این پژوهش اهمیت استفاده از فعالیت‌های اجتماعی ساختاریافته در سیستم‌های آموزشی را به عنوان ابزاری برای پرورش مسئولیت‌پذیری اجتماعی نشان می‌دهد.

لیندبلوم^۲ (۲۰۲۰) نقش بدن در شناخت اجتماعی را از دیدگاه تجسم‌یافته بررسی کرده و چرخش‌های کنشی و بین‌ذهنی را به عنوان رویکردهایی برای درک کامل‌تر ذهن اجتماعی پیشنهاد می‌کند. این مطالعه راهکارهای جدیدی برای تحلیل عمیق‌تر تعاملات اجتماعی ارائه می‌دهد که می‌تواند به ایجاد الگوهای آموزشی تأثیرگذارتر کمک کند.

این پژوهش‌ها بر اهمیت تعاملات اجتماعی، تجربیات عملی و نقش محیط‌های خانوادگی و آموزشی در توسعه مسئولیت‌پذیری اجتماعی کودکان تأکید دارند. این یافته‌ها می‌توانند در طراحی برنامه‌های آموزشی مبتنی بر نظریات مرلوپوتنی و مونتسوری برای پرورش مسئولیت‌پذیری اجتماعی در کودکان مورد استفاده قرار گیرند.

بررسی پژوهش‌های خارجی در زمینه شناخت بدن‌مند و یادگیری نشان می‌دهد که این حوزه مورد توجه محققان قرار گرفته و مطالعات متعددی به بررسی تأثیر تجربیات بدنی بر فرآیند یادگیری پرداخته‌اند. این تحقیقات عمدتاً بر اهمیت تعامل بین مغز، بدن و محیط در بهبود یادگیری تأکید دارند.

کاسترو و آلونسو و همکاران^۳ (۲۰۲۴) در مقاله مروری خود، شش مسیر پژوهشی برای توضیح تأثیر شناخت بدن‌مند بر بهبود یادگیری را معرفی کردند. نتایج این مطالعه نشان داد که انجام و مشاهده حرکات انسانی می‌تواند یادگیری را تقویت کند. این یافته‌ها با نظریه‌های مرلوپوتنی و مونتسوری همسو هستند.

دی اولیویرا و همکاران^۴ (۲۰۲۴) در مطالعه "یادگیری جنبشی: ادغام حرکت در کلاس درس" نشان دادند که ادغام فعالیت‌های فیزیکی در درس سنتی، مشارکت دانش‌آموزان را بهبود می‌بخشد و حفظ محتوا را تسهیل می‌کند. این رویکرد منجر به حفظ بهتر اطلاعات، افزایش انگیزه و بهبود تمرکز و رفتار دانش‌آموزان می‌شود و بر اهمیت روش‌های پویاتر در آموزش تأکید می‌کند.

کرستینگ و همکاران^۵ (۲۰۲۳) بر اهمیت درگیری بدنی با جهان مادی و اجتماعی - فرهنگی در فرایند یادگیری علوم تأکید کردند. این مطالعه نشان می‌دهد که تجربیات بدنی می‌توانند درک مفاهیم علمی را تسهیل کنند.

سایر مطالعات مرتبط

مطالعات دیگری نیز توسط ماویلیدی و همکاران (۲۰۲۱)، شاپیرو و استولز (۲۰۱۹)، فوگیت و همکاران (۲۰۱۸)، کوسماس و زافیریس (۲۰۱۸)، و سالیوان (۲۰۱۸) انجام شده است. این پژوهش‌ها بر نقش بدن در شکل‌دهی فرایندهای شناختی، مزایای شناخت بدن‌مند برای متخصصان آموزشی، و اهمیت فعالیت بدنی در بهبود یادآوری و یادگیری تأکید دارند.

این مطالعات نشان می‌دهند که استفاده از اصول شناخت بدن‌مند در طراحی راهبردهای یادگیری می‌تواند به بهبود عملکرد دانش‌آموزان کمک کند.

¹ Kolomiets, L., Shulga, G., & Lebed, I.

² Jessica Lindblom

³ Juan C. Castro-Alonso, Paul Ayres, Shi-gu. Zhang, Björn B. de Koning, Fred Paas

⁴ A. B. de Oliveira, et al.

⁵ Magdalena Kersting et al.

بر اساس بررسی پژوهش‌های خارجی در زمینه روش آموزشی مونته‌سوری، می‌توان نتیجه گرفت که این روش تأثیرات قابل توجهی بر رشد و یادگیری کودکان در زمینه‌های مختلف از جمله مسئولیت‌پذیری اجتماعی، استقلال، و مهارت‌های شناختی و عاطفی دارد.

لیو و تیان^۱ (۲۰۲۳) در مطالعه "تأثیر آموزش مونته‌سوری بر رشد شخصیت و شیوه تفکر کودکان" نشان دادند که این روش آموزشی تأثیر مثبتی بر رشد شخصیت کودکان دارد و ویژگی‌هایی مانند استقلال، خودانضباطی و خلاقیت را ترویج می‌دهد. این یافته‌ها از اثربخشی آموزش مونته‌سوری در ترویج ویژگی‌های مثبت شخصیتی و تقویت توانایی‌های شناختی در کودکان خردسال حمایت می‌کند.

بدنارچوک^۲ (۲۰۲۴) در مقاله "پتانسیل و اهمیت واقعی محیط یادگیری مونته‌سوری" نشان داد که محیط آموزشی مونته‌سوری به توسعه مهارت‌های لازم برای یادگیری مادام‌العمر کمک می‌کند و احساسات مثبت را ترویج می‌دهد. این پژوهش بر اهمیت فراهم کردن محیط‌های آموزشی متنوع و تجربیات غنی تأکید دارد که می‌تواند شهروندان فعال و شایسته‌ای را برای مواجهه با چالش‌های جهانی پرورش دهد. یافته‌ها حاکی از آن است که فارغ‌التحصیلان مدارس مونته‌سوری مهارت‌های درون‌فردی و بین‌فردی لازم برای یادگیری مادام‌العمر را کسب می‌کنند.

دیمیترووا^۳ (۲۰۲۳) در مطالعه‌ای نشان داد که محیط آموزشی مونته‌سوری برای ترویج یادگیری مستقل و خودتوسعه‌ای در دانش‌آموزان ابتدایی طراحی شده است. طبق این پژوهش، وظیفه اصلی معلم مونته‌سوری ایجاد فضای آموزشی با مواد خودآموز متناسب با نیازهای دانش‌آموزان و ارتباط دادن آنها با محیط است تا بهترین فرصت‌ها برای یادگیری مستقل، خودتوسعه‌ای و خودکنترلی فراهم شود.

تبن^۴ (۲۰۲۳) در مطالعه "آموزش مونته‌سوری: تأثیر پیش‌دبستانی‌های مونته‌سوری و آشننگتن بر رشد عاطفی کوتاه‌مدت کودکان" نشان داد که آموزش مونته‌سوری تأثیر مثبتی بر رشد عاطفی کوتاه‌مدت کودکان ۳ تا ۵ ساله در مقایسه با آموزش سنتی دارد. این پژوهش چهار جنبه اصلی برنامه درسی مونته‌سوری شامل احترام، استقلال/فردیت، اجتماع/تنوع و حل تعارض را شناسایی کرد که در ارتقای رشد عاطفی کودکان پیش‌دبستانی مؤثر هستند.

این مطالعات نشان می‌دهند که روش مونته‌سوری با تأکید بر استقلال، تجربیات عملی، و محیط‌های یادگیری فردی، می‌تواند به توسعه مسئولیت‌پذیری اجتماعی و مهارت‌های عاطفی کودکان کمک کند. این یافته‌ها می‌توانند به عنوان پایه‌ای برای مقایسه رویکرد مونته‌سوری با نظریه بدن‌مندی مرلوپونتی در زمینه توسعه مسئولیت‌پذیری اجتماعی کودکان مورد استفاده قرار گیرند.

بر اساس بررسی پژوهش‌های خارجی در زمینه تأثیر محیط و تجربیات فیزیکی بر یادگیری، می‌توان نتایج زیر را استخراج کرد:

نقش محیط در انگیزه و هویت یادگیرنده

کورنیواون و همکاران^۵ (۲۰۲۳) در مطالعه "تأثیر محیط دانش‌آموزان بر انگیزه یادگیری آنها" نشان دادند که محیط یادگیری تأثیر مهمی بر انگیزش تحصیلی، اشتیاق به یادگیری، ارزش‌ها و شخصیت دانش‌آموزان دارد. این پژوهش کیفی تأکید می‌کند که محیط خانواده، جامعه، مدرسه و دوستان نقش مهمی در حمایت از موفقیت تحصیلی و نگرش مثبت دانش‌آموزان به آموزش ایفا می‌کنند.

ژانگ^۶ (۲۰۲۳) مفهوم "انتزاع حسی" را به عنوان رویکردی برای تجربه زیباشناختی در فرآیند یادگیری معرفی کرد. این مطالعه نشان داد که تجربیات حسی و تخیلی می‌توانند به یادگیری عمیق‌تر کمک کنند، که با نظریه‌های مرلوپونتی و مونته‌سوری همسو است.

¹ Siying Liu, Ailin Tian

² Beata Bednarczuk

³ Bilyana Dimitrova

⁴ Casey Tebben

⁵ Feby Kurniawan, Yeni Erita, Didi Syahrir, Vani Qhairum Nisa Utami

⁶ Qing Archer Zhang

بارس و همکاران^۱ (۲۰۲۳) دریافتند که محیط‌های فیزیکی نوآورانه می‌توانند با محیط‌های یادگیری روانی - اجتماعی ترکیب شده و به بهبود روش‌های آموزشی کمک کنند. این مطالعه بر نقش هماهنگی بین فضاهای فیزیکی و یادگیری تأکید دارد. مک‌میلان^۲ (۲۰۱۹) نشان داد که طراحی مدارس با فضاهای باز می‌تواند به افزایش همکاری و یادگیری دانش آموز محور کمک کند. این پژوهش بر اهمیت محیط فیزیکی در بهبود تجربیات یادگیری تأکید دارد.

این مطالعات نشان می‌دهند که محیط‌های یادگیری فیزیکی و تجربیات عملی می‌توانند تأثیر عمیقی بر فرایند یادگیری و توسعه مهارت‌های اجتماعی و شناختی دانش‌آموزان داشته باشند. این یافته‌ها با نظریات مرلوپونتی و مونته‌سوری درباره اهمیت تجربیات حسی و محیط در یادگیری و رشد کودکان همسو هستند و می‌توانند در طراحی محیط‌های آموزشی مؤثرتر مورد استفاده قرار گیرند.

شکاف‌های موجود در پژوهش‌های پیشین

شکاف‌های پژوهشی در زمینه تربیت اجتماعی و مسئولیت‌پذیری کودکان نشان می‌دهد که باوجود اهمیت تعاملات حسی و بدنی، هنوز مطالعات جامع تطبیقی کافی میان نظریه بدن‌مندی مرلوپونتی و روش آموزشی مونته‌سوری صورت نگرفته است. هر دو نظریه به تأثیر تعاملات حسی و بدنی بر رشد شناختی و اخلاقی تأکید دارند، اما بررسی‌های تجربی کمتری درباره تأثیر مستقیم این عوامل بر رشد مسئولیت‌پذیری اجتماعی انجام شده است. پژوهش‌هایی مانند مطالعات سجادیه (۱۳۹۸) و آرمون و همکاران (۱۴۰۱) نشان داده‌اند که محیط‌های آموزشی تعاملی مانند مدارس مونته‌سوری، که بر تجربیات حسی و عملی تأکید دارند، می‌توانند نقش مهمی در توسعه مهارت‌های اجتماعی و شخصیتی کودکان ایفا کنند (8). با این حال، این تحقیقات بیشتر به جنبه‌های نظری پرداخته و کمتر به تحلیل عمیق نقش تعاملات حسی و بدنی در رشد مسئولیت‌پذیری اجتماعی پرداخته‌اند. در همین راستا، پژوهش‌های جدیدتری مانند تحقیقات Ceciliani (۲۰۲۱) و Courtier et al. (۲۰۲۱) نیز تأکید دارند که محیط‌های آموزشی پویا و مبتنی بر تجربه عملی، تأثیر مثبتی بر رشد مهارت‌های اجتماعی و اخلاقی کودکان دارند. این مطالعات با نظریات مرلوپونتی و مونته‌سوری هم‌راستا بوده و بر نقش کلیدی تعاملات حسی و بدنی در تربیت اجتماعی تأکید می‌کنند. اما همچنان نیاز به پژوهش‌های بیشتر برای تلفیق عملی این دو نظریه در آموزش مدرن احساس می‌شود (3, 9).

از بررسی پیشینه پژوهش، می‌توان نتیجه گرفت که تربیت اجتماعی و مسئولیت‌پذیری مفاهیمی چندبعدی هستند که به عوامل مختلفی همچون فلسفه‌های تربیتی، رویکردهای آموزشی و محیط‌های یادگیری وابسته‌اند. بررسی‌ها نشان می‌دهند که روش‌های آموزشی بدن‌محور و تجربی مانند مونته‌سوری و نظریات بدن‌مندی مرلوپونتی، به بهبود مهارت‌های اجتماعی و مسئولیت‌پذیری کودکان کمک می‌کنند. با این حال، نیاز به تحقیقات تطبیقی بیشتری برای پوشش شکاف‌های موجود احساس می‌شود، تا از این طریق به درک عمیق‌تری از تأثیر تجربیات بدنی و محیط‌های آموزشی بر تربیت اجتماعی دست یابیم.

در این پژوهش، به بررسی نظریات مرلوپونتی و مونته‌سوری در رابطه با "مسئولیت‌پذیری" خواهیم پرداخت. ما به دنبال پاسخ به این سؤالات خواهیم بود که:

- چگونه نظریه بدن‌مندی مرلوپونتی می‌تواند به درک ما از مسئولیت‌پذیری در کودکان کمک کند؟
- چه فعالیت‌هایی در فلسفه آموزشی مونته‌سوری برای پرورش حس مسئولیت‌پذیری در کودکان طراحی شده است؟
- نقاط قوت و ضعف هر کدام از این دو نظریه در رابطه با این موضوعات چه هستند؟

¹ S. Baars, G. L. M. Schellings · J. P. Joore , P. J. V. van Wesemael

² McMillan

روش پژوهش

این پژوهش با استفاده از رویکرد تطبیقی و توصیفی - تحلیلی به بررسی نظریات مرلوپونتی و مونته‌سوری در مسئولیت‌پذیری پرداخته است. هدف این پژوهش، بررسی همسان‌سازی، شباهت‌ها و تفاوت‌های این دو نظریه و همچنین شناسایی نقش تجربیات بدنی و حسی در توسعه مسئولیت‌پذیری اجتماعی است. رویکرد تطبیقی به پژوهشگر این امکان را می‌دهد تا شباهت‌ها و تفاوت‌های کلیدی بین نظریات مرلوپونتی و مونته‌سوری را به طور عمیق مورد بررسی قرار دهد. این رویکرد در این پژوهش با تمرکز بر تحلیل تطبیقی مفاهیم فلسفی و تربیتی در دو نظریه به کار گرفته شده است تا بتوان تأثیر این نظریات بر تربیت اجتماعی را تحلیل کرد.

لازم به ذکر است، روش توصیفی - تحلیلی در این پژوهش به کاررفته تا مفاهیم اصلی هر نظریه، از جمله تجربه حسی، بدن‌مندی و مسئولیت‌پذیری اجتماعی، به طور دقیق بررسی و تحلیل شوند. داده‌های پژوهش از منابع کتابخانه‌ای و پژوهش‌های فلسفی جمع‌آوری شده و از طریق تحلیل کیفی مورد بررسی قرار گرفته‌اند. همچنین داده‌های این پژوهش به صورت کیفی از طریق تحلیل مقالات، کتب و پژوهش‌های پیشین در زمینه نظریات مرلوپونتی و مونته‌سوری جمع‌آوری شده است. انتخاب منابع با توجه به معیارهایی از جمله اعتبار علمی منابع، تطابق با موضوع پژوهش و ارتباط با تربیت اجتماعی و مسئولیت‌پذیری انجام شده است. پس از گردآوری داده‌ها، هر نظریه به صورت جداگانه تحلیل شده و سپس نتایج به صورت تطبیقی مورد بررسی قرار گرفتند و با توجه به این که مطالعه پیش‌رو بر تحلیل نظریات فلسفی متمرکز است، از داده‌های کیفی استفاده شده است. با این حال، برای تقویت بخش عملی پژوهش، از مطالعات تجربی و کمی مرتبط با روش‌های آموزشی مونته‌سوری و نقش تجربیات بدنی در یادگیری نیز استفاده شده است. این داده‌ها به صورت تطبیقی در بخش نتایج تحلیل و بررسی شده‌اند تا به روشن‌تر شدن ارتباط این نظریات با تربیت اجتماعی کمک کنند.

برای بررسی چگونگی تطبیق نظریات مرلوپونتی و مونته‌سوری با محیط‌های آموزشی واقعی، پژوهشگر از مطالعات تجربی در مدارس مونته‌سوری استفاده کرده است. این مطالعات شامل بررسی تأثیر تجربیات عملی و بدنی بر رشد مهارت‌های اجتماعی و مسئولیت‌پذیری کودکان است. به ویژه، پژوهش‌هایی مانند آرمون و همکاران (۱۴۰۱) و وایتینگتون و روی (۲۰۲۲) نقش محیط‌های آموزشی و فعالیت‌های حسی را به طور دقیق بررسی کرده‌اند و نتایج آن‌ها در این پژوهش نیز لحاظ شده است (۱۰).

یافته‌ها

این پژوهش باهدف بررسی تطبیقی نظریات مرلوپونتی و مونته‌سوری در زمینه تربیت اجتماعی انجام شده است. برای دستیابی به مقایسه‌ای منسجم، پنج مؤلفه کلیدی شامل تجربیات حسی، تعاملات بدنی، مشارکت اجتماعی، استقلال و ادراک اخلاقی همسان‌سازی و در دو نظریه مورد تحلیل قرار گرفته‌اند. هر یک از این مؤلفه‌ها نقشی اساسی در تربیت اجتماعی ایفا می‌کنند و به درک بهتر این نظریات کمک می‌کنند. در ادامه، یافته‌های مرتبط با هر مؤلفه به طور جداگانه برای هر دو نظریه بررسی خواهد شد تا نقاط اشتراک و تفاوت‌های آن‌ها به وضوح مشخص گردد.

مسئولیت‌پذیری اجتماعی

مسئولیت اجتماعی، به عنوان یک مفهوم اخلاقی، افراد را ملزم می‌سازد تا به جامعه و محیط‌زیست خود متعهد باشند. این تعهد به معنای تلاش برای بهبود شرایط زندگی دیگران و حفاظت از منابع طبیعی است. به عبارت دیگر، مسئولیت اجتماعی افراد را به مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی و همکاری با سازمان‌های مختلف تشویق می‌کند تا بتوان به سمت جامعه‌ای بهتر و پایدارتر حرکت کرد (۱۱). این ساحت از تربیت اجتماعی شامل

مجموعه‌ای از باورها و عمل‌هایی است که ریشه در اخلاق، همدلی و خیرخواهی دارد. افراد مسئولیت‌پذیر، ضمن توجه به منافع شخصی، به دیگران و جامعه نیز اهمیت می‌دهند و در تصمیم‌گیری‌ها و رفتارهای خود از آزادی آگاهانه بهره می‌برند (4). آینده جوامع به تربیت نوجوانان وابسته است. در دنیای امروز با منابع محدود و تعاملات بین‌المللی فزاینده، نیاز به افراد مسئولیت‌پذیر و متعهد بیشتر شده است. متأسفانه، مطالعات نشان می‌دهد سطح مسئولیت‌پذیری اجتماعی نوجوانان ایرانی مطلوب نیست. افزایش خشونت و نزاع‌های خیابانی این موضوع را تأیید می‌کند. برای داشتن جامعه‌ای بهتر، باید به ارتقای مسئولیت‌پذیری اجتماعی نوجوانان توجه ویژه داشت (1).

مرلوبونتی و بدن‌مندی

از نظر مرلوبونتی، بدن ما صرفاً یک جسم بی‌جان نیست، بلکه ابزاری است که از طریق آن با جهان اطرافمان ارتباط برقرار می‌کنیم و خودآگاهی خود را شکل می‌دهیم. تعاملات اجتماعی ما که عمدتاً از طریق بدن انجام می‌شود، نقش بسیار مهمی در شکل‌گیری هویت و درک ما از خودمان دارد (12, 13). در یفوس، مفسر مرلوبونتی، بدن را در سه لایه معنایی متفاوت بررسی می‌کند. در سطح اول، بدن یک موجود فیزیکی با ویژگی‌های مشخص است. در سطح دوم، بدن مجموعه‌ای از مهارت‌هاست که ما را قادر می‌سازد با محیط تعامل کنیم. اما مهم‌ترین لایه، بدن‌مندی شناختی است. در این لایه، بدن نه تنها ابزاری برای عمل، بلکه ابزاری برای فکر کردن و درک جهان است. به عبارت دیگر، ذهن و بدن ما به طور جدایی‌ناپذیری با هم در ارتباط هستند و هر دو در شکل‌گیری تجربه ما نقش دارند (14). بدن و حرکات آن، نقش اساسی در درک و تعامل ما با جهان به‌عنوان موجوداتی بدنمند ایفا می‌کنند (6). مرلوبونتی با معرفی مفهوم "بدن‌مندی"، نشان می‌دهد که تجربه انسان فراتر از ذهن و وابسته به بدن است. بدن در مرکز درک و آگاهی ما قرار دارد و این دیدگاه با دوگانه‌انگاری سنتی ذهن و بدن در تضاد است. این نگرش به درک عمیق‌تر تجربه زیسته کمک می‌کند و در تربیت اجتماعی کاربرد دارد. تربیت اجتماعی باید بر تجربیات بدنی و حسی کودکان تأکید کند و محیط‌هایی فراهم آورد که در آن کودکان از طریق تعامل با یکدیگر و محیط یاد بگیرند. این رویکرد، تربیت اجتماعی را به فرایندی فعال و مبتنی بر تجربه تبدیل می‌کند.

مونه‌سوری و آموزش

ماریا مونه‌سوری روش نوینی برای آموزش کودکان ارائه کرد که بر خلاف روش‌های سنتی، بر تجربه مستقیم و یادگیری از طریق بازی و کشف تأکید داشت. او معتقد بود کودکان باید در محیطی آزاد و با ابزارهای آموزشی خاص، به طور مستقل یاد بگیرند. او تأثیر زیادی بر آموزش دوران کودکی گذاشت و تدریس خود را بر پنج اصل بنا نهاد: احترام به کودکان، تفکر جذاب، دوره‌های حساس، محیط‌های آماده و خودآموزی. همچنین، کلیه تجهیزات کلاس او با توجه به پنج موضوع مهارت‌های زندگی، مهارت‌های حسی، مهارت‌های محاسبه، فرهنگ و زبان سازماندهی شد (7). وی با بهره‌گیری از یافته‌های علمی، روشی آموزشی را طراحی کرد که در آن کودکان به جای اینکه به صورت منفعل اطلاعات را دریافت کنند، به طور فعال و مستقل به کشف و یادگیری می‌پردازند. این روش با احترام به کودک به‌عنوان یک فرد مستقل و فراهم کردن محیطی غنی، به رشد همه‌جانبه کودک کمک می‌کند (15). ما از طریق حواس با دنیای پیرامون خود ارتباط برقرار می‌کنیم. در روش آموزشی مونه‌سوری، کودکان با استفاده از چشم‌ها، گوش‌ها، بینی، زبان و دست‌های خود، دنیای اطرافشان را کشف می‌کنند. آن‌ها با بازی کردن با اسباب‌بازی‌های خاص و انجام فعالیت‌های مختلف، چیزهای جدیدی یاد می‌گیرند و مهارت‌های خود را تقویت می‌کنند (16). این روش آموزش به هر کودک اجازه می‌دهد با توجه به علاقه و سرعت یادگیری خودش پیشرفت کند. در این روش، معلم به جای اینکه فقط درس بدهد، نقش یک راهنما را دارد و به کودکان کمک می‌کند تا خودشان مطالب جدید را کشف کنند. این کلاس‌ها، محیطی متنوع و چندفرهنگی هستند که به کودکان می‌آموزند به تفاوت‌های فرهنگی احترام بگذارند و با همدلی با دیگران زندگی کنند. هدف اصلی این روش، پرورش افرادی مستقل، خلاق و مسئولیت‌پذیر است که بتوانند در جامعه‌ای چندفرهنگی زندگی کنند (17). مونه‌سوری بر پرورش مسئولیت‌پذیری و اخلاق

اجتماعی در کودکان از سنین پایین تأکید می‌کند. او خواهان تغییر رویکرد از پرورش فردی به اجتماعی است و معتقد است روابط اجتماعی می‌تواند انگیزه کودکان را تقویت کند. تمرین‌های زندگی عملی در این روش، اساس رشد مهارت‌های اجتماعی کودکان را تشکیل می‌دهند و به آنها کمک می‌کنند جنبه‌های مختلف زندگی اجتماعی را درک کرده و مهارت‌های تعامل با دیگران را کسب کنند.

مقایسه دیدگاه مرلوپونتی و مونته‌سوری

تجربیات حسی و مسئولیت‌پذیری

مرلوپونتی: مرلوپونتی معتقد است تجربیات حسی و مسئولیت‌پذیری عمیقاً به هم مرتبط هستند. از دیدگاه او، ادراک و شناخت انسان از جهان مستقیماً از طریق بدن و تجربیات حسی شکل می‌گیرد. در نتیجه، تعامل بدنی با محیط و دیگران، اساس درک مسئولیت‌های اجتماعی انسان‌ها را تشکیل می‌دهد.

او عنوان می‌کند که هر کدام از ما دنیایی را می‌بینیم که منحصر به خودمان است، اما این دنیاها کاملاً جدا از هم نیستند. دیدگاه‌های ما به هم پیوسته‌اند و در نهایت به یک نقطه مشترک می‌رسند (18). بدن‌های ما در تعاملات اجتماعی، با هم هماهنگ می‌شوند و احساساتمان را به هم منتقل می‌کنند. این هماهنگی به ما کمک می‌کند تا بهتر با هم ارتباط برقرار کنیم و همدیگر را درک کنیم (19). هر فرد برداشت شخصی منحصر به فردی از جهان دارد که تحت تأثیر تجربیات، باورها و عوامل اجتماعی-فرهنگی شکل می‌گیرد. این دیدگاه‌های فردی، اگرچه متمایزند، اما کاملاً جدا از هم نیستند. نقاط مشترک بین این دیدگاه‌ها امکان ارتباط و تجربه مشترک جهان را برای ما فراهم می‌کند.

حرکات بدن، حالات چهره و صدا، نه تنها ابزار ارتباط با جهان پیرامون هستند، بلکه به‌عنوان زبان مشترکی برای انتقال احساسات و برقراری ارتباط با دیگران عمل می‌کنند. هماهنگی این زبان غیر کلامی در تعاملات اجتماعی، به ما کمک می‌کند تا بهتر یکدیگر را درک کرده و روابط عمیق‌تر و معنادارتری برقرار نماییم (20).

مونته‌سوری: مونته‌سوری بر این باور است که تجربیات حسی، نقش بسیار مهمی در رشد شناختی کودک ایفا می‌کنند. او بر این اعتقاد بود که با استفاده از دست‌ها و حواس دیگر، کودک می‌تواند اطلاعات را به‌صورت مستقیم و عینی از محیط اطراف خود دریافت کرده و آن‌ها را در ذهن خود پردازش کند. این فرایند به کودک کمک می‌کند تا مفاهیم انتزاعی را بهتر درک کرده و مهارت‌های حل مسئله خود را تقویت کند (محمودی و میرعالی، ۲۰۲۱). در روش مونته‌سوری، تجربیات حسی به کودکان امکان می‌دهد از طریق تعامل با محیط، مسئولیت‌پذیری اجتماعی را درک و رشد دهند. این تجربیات نه تنها به رشد شناختی، بلکه به توسعه مسئولیت‌پذیری فردی و اجتماعی نیز کمک می‌کند. کودکان از طریق فعالیت‌های حسی یاد می‌گیرند مستقل عمل کنند، تصمیمات مسئولانه بگیرند و در جامعه نقش فعالی داشته باشند.

در روش مونته‌سوری، محیط کلاس یک ابزار آموزشی مهم است که با استفاده از مواد چند حسی، فرصت‌های یادگیری متنوعی را فراهم می‌کند. حضور کودکان با سنین مختلف در یک کلاس، تعاملات اجتماعی و یادگیری از همسالان را تقویت می‌کند (9).

تعاملات بدنی و مسئولیت‌پذیری

مرلوپونتی: تجربه ما از جهان با بدن و تعاملات اجتماعی مان در هم تنیده است. ما به‌عنوان موجودات بدن‌مند، جهان را از طریق تجربیات حسی درک می‌کنیم که تحت تأثیر محرک‌های خارجی و نحوه تعامل بدن با محیط قرار دارند. او همچنین بر اهمیت تبادل مداوم اطلاعات، افکار و احساسات در شکل‌گیری هویت و جهان‌بینی ما به‌عنوان موجودات اجتماعی موثر است (18). او بر این عقیده بود که بدن انسان نه تنها ابزاری برای تعامل با جهان است، بلکه واسطه‌ای برای درک و تجربه آن نیز محسوب می‌شود.

به عبارتی، بدن نقش کلیدی در ارتباط میان افراد و محیط اطرافشان دارد و بر روی ادراک و تعامل اجتماعی تأثیر می‌گذارد. حرکات بدنی و حالات صورت جزو عناصر ضروری ارتباطات به شمار می‌روند و تأثیر زیادی بر درک ما از مسئولیت‌های اجتماعی و اخلاقی دارند (12).

مونه‌سوری: الگوی مونه‌سوری به کودکان امکان می‌دهد از طریق تجربه‌های حسی و فعالیت‌های جسمانی، مفاهیم پیچیده را درک کنند. این روش با تقویت حواس کودک از طریق فعالیت‌های متنوع، یادگیری را تسهیل می‌کند. مونه‌سوری معتقد است یادگیری باید با تجارب حسی و عینی آغاز شود، که به کودکان در یادگیری از محیط اطرافشان کمک می‌کند (21). فعالیت‌های گروهی نیز در این روش اهمیت زیادی دارد و به کودکان کمک می‌کند تا مهارت‌های اجتماعی خود را بهبود بخشند و به دیگران کمک کنند.

مشارکت اجتماعی و مسئولیت‌پذیری

مرلوپونتی: مشارکت اجتماعی به درک مسئولیت‌ها و مفاهیم اخلاقی از طریق تعاملات اجتماعی و بدنی کمک می‌کند. ثوربورن و استولز (2022) بر اهمیت مشارکت اجتماعی در آموزش تأکید می‌کنند. آنها معتقدند تجربه‌های بدنمند و بین‌الذهانی مرلوپونتی، تعاملات اجتماعی و مشارکت آموزشی را تقویت می‌کنند. رویکرد بدنمند به دانش‌آموزان کمک می‌کند در تجربه‌های فردی و تعاملات جمعی فعالانه مشارکت کنند، که به تقویت مشارکت اجتماعی در محیط‌های آموزشی منجر می‌شود (2).

مونه‌سوری: مشارکت اجتماعی در روش مونه‌سوری کودکان را تشویق می‌کند تا در کارهای گروهی مسئولیت‌پذیر باشند و با همکاری با دیگران، مهارت‌های اجتماعی و اخلاقی خود را تقویت کنند. مونه‌سوری با تأکید بر یادگیری گروهی و فعالیت‌های مشارکتی، حس همکاری و همبستگی را در کودکان پرورش می‌دهد.

روش مونتسوری با تأکید بر تعاملات اجتماعی در یادگیری، مهارت‌های اجتماعی و عاطفی کودکان را تقویت می‌کند. پژوهش‌ها نشان می‌دهند محیط‌های یادگیری مشارکتی مونتسوری، خودآگاهی، مهارت‌های بین‌فردی و تصمیم‌گیری مسئولانه را در کودکان ارتقا می‌دهند (22).

استقلال و مسئولیت‌پذیری

مرلوپونتی: مرلوپونتی دوگانگی دکارتی ذهن و بدن را رد کرده و بر وحدت وجود انسان تأکید می‌کند. او معتقد است تجربیات بدنی، درک عمیق‌تر فرد از خود و جهان را شکل می‌دهند. این دیدگاه، مسئولیت فرد در شکل‌دهی به شناخت و تجربیاتش را برجسته می‌کند. مرلوپونتی بر استقلال فرد در ساختن معنای زندگی از طریق تعامل فعال با جهان تأکید دارد و بدن را نه تنها ابزار تعامل، بلکه بستر اصلی آگاهی و استقلال فردی می‌داند (6). مرلوپونتی معتقد است بدن انسان، اساس تجربه و آگاهی اوست. تعاملات فیزیکی ما با محیط، احساس مسئولیت و استقلال را شکل می‌دهد. ما از طریق بدن، جهان را درک کرده و با آن ارتباط برقرار می‌کنیم، و این ارتباطات، پایه تصمیم‌گیری‌ها و احساس مسئولیت ما را تشکیل می‌دهد.

مونه‌سوری: روش مونه‌سوری بر توسعه مسئولیت‌پذیری کودکان از طریق تصمیم‌گیری مستقل و فعالیت‌های عملی تأکید دارد. این روش با ایجاد محیط‌های یادگیری مستقل و هدفمند و استفاده از مواد آموزشی متناسب با نیازهای فردی، استقلال کودکان را تقویت می‌کند. نقش معلم در این روش، طراحی فضای آموزشی است که خودآموزی و خودکنترلی را در کودکان پرورش می‌دهد (23). کودکان به صورت مستقل فعالیت‌ها را انتخاب کرده و به حداقل مداخله معلم نیاز دارند. معلمان نقش کلیدی در ایجاد فعالیت‌هایی که استقلال را تقویت می‌کنند دارند و امکانات آموزشی به گونه‌ای سازماندهی شده‌اند که این هدف را تسهیل می‌کنند (24). این رویکرد نه تنها به رشد مهارت‌های شناختی کمک می‌کند؛ بلکه به پرورش شخصیت مسئول و مستقل نیز منجر می‌شود.

ادراک اخلاقی و مسئولیت‌پذیری

مرلوپونتی: مرلوپونتی معتقد است که ادراک اخلاقی به طور مستقیم از طریق تعامل بدمند با جهان و دیگران شکل می‌گیرد. از دیدگاه او، افراد مسئولیت‌های اجتماعی خود را از طریق تعاملات اجتماعی و بدنی تجربه و درک می‌کنند.

وی با تأکید بر اهمیت تجربیات جسمانی، ادراک اخلاقی را فرایندی می‌داند که در تعامل مستمر با جهان و دیگران شکل می‌گیرد. به باور وی، این تعاملات بدنی هستند که منجر به درک عمیق از مسئولیت‌های اجتماعی می‌شوند، نه استدلال‌های صرفاً منطقی (25). او بر این باور است درک ما از اخلاق و مسئولیت‌های اجتماعی از طریق تعاملات فیزیکی با محیط و دیگران شکل می‌گیرد. تجربیات روزمره و ارتباطات ما نقش مهمی در شکل‌گیری اخلاقیات و درک عمیق‌تر از مسئولیت‌های اجتماعی دارند. این تعاملات همچنین به ما کمک می‌کنند تا ارتباطی عمیق و پویا با دیگران و جهان اطراف برقرار کنیم (26).

مونتسوری: این روش آموزشی بر ایجاد محیطی تأکید دارد که در آن کودکان از طریق تجربیات عملی و تعاملات اجتماعی، مفهوم مسئولیت‌پذیری را درونی می‌کنند. این رویکرد، به جای ارائه دستورالعمل‌های مستقیم، بر توانمندسازی کودکان در تصمیم‌گیری و پذیرش پیامدهای انتخاب‌هایشان تمرکز دارد. مونتسوری بر این باور است که مشارکت در فعالیت‌های گروهی و مدیریت محیط پیرامون، زمینه‌ساز درک عمیق‌تر کودکان از اصول اخلاقی و مسئولیت‌های اجتماعی است (27). در این روش، کودکان در محیطی امن و حمایتگر، فرصت دارند تا به صورت مستقل عمل کنند و مسئولیت‌پذیری را از طریق تجربه‌های واقعی زندگی بیاموزند. این روش بر این باور است که کودکان با داشتن آزادی عمل و درعین حال هدایت مناسب، می‌توانند به افراد مسئول و مستقل تبدیل شوند.

جدول ۱. هم‌جواری مقایسه دیدگاه مرلوپونتی و مونتسوری با توجه به مؤلفه‌های همسان‌سازی شده

مؤلفه	مرلوپونتی	مونتسوری	شباهت	تفاوت
مسئولیت‌پذیری اجتماعی	بدن واسطه تعاملات اجتماعی و مسئولیت‌پذیری است.	آموزش مسئولیت‌پذیری از طریق محیط‌های تعاملی و فعالیت‌های عملی	هر دو نظریه به تعاملات اجتماعی و یادگیری عملی برای پرورش حس مسئولیت‌پذیری تأکید دارند.	مرلوپونتی بیشتر بر مسئولیت‌پذیری به عنوان تجربه‌ای حسی و فلسفی تأکید دارد، درحالی‌که مونتسوری بر آموزش عملی و تجربی متمرکز است.
تجربیات حسی	تجربیات حسی اساس ادراک و شناخت انسان از جهان است.	تأکید بر تجربیات حسی برای رشد شناختی کودکان	هر دو نظریه تجربیات حسی را مهم می‌دانند، ولی رویکرد مونتسوری بیشتر بر یادگیری عملی است.	مرلوپونتی بر اهمیت ادراک حسی به عنوان بخشی از ادراک، مفاهیم پیچیده‌تر تأکید می‌کند، درحالی‌که مونتسوری از تجربیات حسی برای آموزش عملی کودکان استفاده می‌کند.
تعاملات بدنی	تعاملات بدنی نقش اساسی در درک و تعامل با جهان دارند.	فعالیت‌های بدنی به تقویت مهارت‌های اجتماعی و حرکتی کمک می‌کنند	هر دو بر اهمیت تعاملات بدنی در یادگیری و رشد اجتماعی تأکید دارند.	مرلوپونتی به تعاملات بدنی به عنوان بخشی از ادراک و شناخت فلسفی نگاه می‌کند، ولی مونتسوری از آن برای توسعه مهارت‌های حرکتی و اجتماعی استفاده می‌کند.
مشارکت اجتماعی	از طریق مشارکت اجتماعی، مسئولیت‌های اخلاقی درک می‌شوند.	تأکید بر یادگیری گروهی و تقویت همکاری و همبستگی	هر دو نظریه مشارکت اجتماعی را برای توسعه حس همبستگی	مرلوپونتی به مشارکت اجتماعی به عنوان بخشی از فلسفه اجتماعی نگاه می‌کند، ولی

و مسئولیت‌پذیری مؤثر مونه‌سوری آن را از طریق پروژه‌های عملی و کارگروهی می‌دانند. تقویت می‌کند.	هر دو به استقلال در فرایند یادگیری اشاره دارند، ولی مونه‌سوری بر یادگیری خودمحور تمرکز دارد.	تأکید بر استقلال در یادگیری و تصمیم‌گیری کودکان	استقلال از طریق تجربه بدنی و شناخت محیط شکل می‌گیرد.	استقلال
مرلپونتی بر تجربیات فلسفی تأکید دارد، ولی مونه‌سوری با فعالیت‌های عملی، مفاهیم اخلاقی را آموزش می‌دهد.	هر دو به ادراک اخلاقی از طریق تجربیات اجتماعی و بدنی توجه دارند، ولی رویکرد مونه‌سوری عملی‌تر است.	آموزش مفاهیم اخلاقی از طریق فعالیت‌های عملی و اجتماعی	ادراک اخلاقی از طریق تعاملات بدنی و اجتماعی شکل می‌گیرد.	ادراک اخلاقی

در این پژوهش، به بررسی دو نظریه مرلپونتی و مونه‌سوری در رابطه با "مسئولیت‌پذیری" پرداخته شد. پاسخ‌های سؤالات پژوهش بر اساس تحلیل این نظریات در بخش‌های زیر ارائه می‌گردد:

۱. چگونه نظریه بدن‌مندی مرلپونتی می‌تواند به درک ما از مسئولیت‌پذیری در کودکان کمک کند؟

این نظریه تأکید زیادی بر نقش تجربیات بدنی و تعاملات حسی در شکل‌گیری شناخت و ادراک اخلاقی دارد. بدن به عنوان واسطه‌ای برای تعامل با جهان و دیگران، مسئولیت‌پذیری را به طور مستقیم تحت تأثیر قرار می‌دهد. تعاملات بدنی کودکان، با محیط و دیگران باعث می‌شود تا آنها مسئولیت‌پذیری اجتماعی و اخلاقی را به طور عملی تجربه کنند. به عبارتی، کودکان از طریق تجربیات حسی و حرکتی یاد می‌گیرند که چگونه به دیگران احترام بگذارند، با دیگران همکاری کنند و نسبت به محیط اطراف خود مسئولیت‌پذیر باشند. در این دیدگاه، مسئولیت‌پذیری نه صرفاً مفهومی ذهنی، بلکه نتیجه تعاملات مستقیم با جهان و دیگران است.

۲. چه فعالیت‌هایی در فلسفه آموزشی مونه‌سوری برای پرورش حس مسئولیت‌پذیری در کودکان طراحی شده است؟

روش مونه‌سوری بر آموزش عملی و تجربی تأکید دارد و فعالیت‌هایی برای تقویت مسئولیت‌پذیری کودکان ارائه می‌دهد. این شامل محیط‌های یادگیری مشارکتی، فعالیت‌های زندگی عملی، آموزش صلح و همکاری، و توسعه شخصیت است. کودکان در محیط‌های طراحی شده با مواد آموزشی مناسب کار می‌کنند، کارهای روزمره را یاد می‌گیرند، در پروژه‌های گروهی شرکت می‌کنند و از طریق تعاملات اجتماعی، مسئولیت‌های فردی و اجتماعی خود را درک می‌کنند.

۳. نقاط قوت و ضعف هر کدام از این دو نظریه در رابطه با این موضوعات چه هستند؟

جدول ۲. نقاط قوت و ضعف نظریات

نظریه	نقاط قوت	نقاط ضعف
مرلپونتی	- تأکید بر تجربه بدنی و ادراک مستقیم از جهان که نقش اساسی بدن را در رشد مفاهیم اخلاقی و اجتماعی برجسته می‌کند.	- پیچیدگی نظریه که به دلیل مفاهیم فلسفی و عمیق، اجرای آن در محیط‌های آموزشی را دشوار می‌کند.
	- ایجاد ارتباط بین بدن و تعاملات اجتماعی که به توسعه همبستگی اجتماعی کمک می‌کند.	- نبود ساختار آموزشی مشخص که موجب چالش در پیاده‌سازی عملی آن می‌شود.

مونه‌سوری - تأکید بر استقلال و مسئولیت‌پذیری از طریق فعالیت‌های عملی که کودکان را - نیاز به منابع مالی و معلمان آموزش‌دیده که ممکن است به سمت خودکفایی و پذیرش مسئولیت سوق می‌دهد. محدودیت‌هایی ایجاد کند.

- ایجاد محیط یادگیری مشارکتی که رشد اجتماعی و حس مسئولیت‌پذیری را - پیچیدگی در اجرای صحیح که بدون تخصص و دقت نتایج تسهیل می‌کند. مورد انتظار حاصل نمی‌شود.

این پاسخ‌ها نشان می‌دهد که هر دو نظریه به شکلی متفاوت به پرورش حس مسئولیت‌پذیری در کودکان کمک می‌کنند، اما پیاده‌سازی عملی آن‌ها دارای نقاط قوت و چالش‌هایی است که باید به آن‌ها توجه شود.

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر باهدف بررسی تطبیقی نظریه بدن‌مندی مرلوپونتی و رویکرد آموزشی مونه‌سوری در زمینه مسئولیت‌پذیری اجتماعی انجام شد. یافته‌های این پژوهش نشان داد که هر دو نظریه، با تأکید بر تجربیات حسی و بدنی، به رشد مهارت‌های اجتماعی و اخلاقی کودکان کمک می‌کنند. نظریه مرلوپونتی با تأکید بر بدن به‌عنوان واسطه تعامل با جهان، بر این نکته اصرار دارد که کودکان از طریق تعاملات بدنمند، به درک عمیق‌تری از مفاهیم اجتماعی و اخلاقی دست می‌یابند. از سوی دیگر، مونه‌سوری با فراهم آوردن محیط‌های آموزشی فعال و تعاملی، به کودکان این امکان را می‌دهد که مسئولیت‌های اجتماعی و فردی خود را از طریق تجربیات عملی بیاموزند. یکی از مهم‌ترین شکاف‌های موجود در ادبیات پژوهش، عدم وجود مطالعات تطبیقی جامع بین نظریه بدن‌مندی و روش آموزشی مونه‌سوری بود. این مقاله تلاش کرده است تا با پر کردن این شکاف، ارتباط عمیق‌تری بین تجربیات بدنی و رشد مهارت‌های اجتماعی کودکان برقرار کند. پژوهش‌های پیشین بیشتر به‌صورت مجزا به این دو رویکرد پرداخته‌اند، اما این پژوهش نشان داد که ترکیب این دو نظریه می‌تواند به طراحی محیط‌های آموزشی مؤثرتر و پویاتری منجر شود.

کاربردهای عملی در محیط‌های آموزشی: یافته‌های این پژوهش می‌توانند در طراحی برنامه‌های آموزشی مدارس مورد استفاده قرار گیرند. به طور خاص، نظریه بدن‌مندی مرلوپونتی و روش مونه‌سوری با تمرکز بر تجربیات عملی و حسی، می‌توانند محیط‌های آموزشی تعاملی‌تری ایجاد کنند که رشد مسئولیت‌پذیری اجتماعی و فردی کودکان را تسهیل کنند. برای مثال، مدارس می‌توانند از فعالیت‌های گروهی و مشارکتی بیشتری در کلاس‌ها استفاده کنند تا کودکان نه تنها از لحاظ شناختی، بلکه از لحاظ اجتماعی و اخلاقی نیز پرورش یابند.

پیشنهاد برای مطالعات آتی: با توجه به شکاف‌های شناسایی‌شده در پژوهش‌های پیشین، توصیه می‌شود که مطالعات آتی بر بررسی دقیق‌تر اثرات این رویکرد ترکیبی بر کودکان در محیط‌های آموزشی مختلف تمرکز کنند. پژوهش‌هایی که به طور تجربی به بررسی نتایج بلندمدت این رویکرد در رشد اجتماعی و اخلاقی کودکان بپردازند، می‌توانند اطلاعات ارزشمندی برای توسعه سیستم‌های آموزشی نوین فراهم آورند.

در نهایت، این پژوهش تأکید دارد که تلفیق نظریه‌های فلسفی مرلوپونتی و روش آموزشی عملی مونه‌سوری می‌تواند نقش مهمی در تربیت نسلی مسئول و اجتماعی‌تر داشته باشد. استفاده از این نظریات در طراحی محیط‌های آموزشی می‌تواند به توسعه مسئولیت‌پذیری اجتماعی کودکان کمک کرده و چارچوبی عملی برای پرورش مهارت‌های اجتماعی و اخلاقی نسل‌های آینده فراهم کند.

مشارکت نویسندگان

در نگارش این مقاله تمامی نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، هیچ گونه تضاد منافی وجود ندارد.

موازن اخلاقی

در انجام این پژوهش تمامی موازن و اصول اخلاقی رعایت گردیده است.

References

1. Lak A, Mohaqeqi Kamal N, Hosseinzadeh S. The effectiveness of school-based social responsibility training on the attitude toward delinquency in female adolescents. *Social Welfare Quarterly*. 2019;19(74):97-132.
2. Thorburn M, Stolz SA. Where Merleau-Ponty Meets Dewey: Habit, Embodiment, and Education. *Studies in Philosophy and Education*. 2023;1(1):1-17.
3. Ceciliani A. Maria Montessori and Embodied Education: current proposal in preschool education. *Ricerche di Pedagogia e Didattica*. 2021;16(2):149-63.
4. Razzaghi S, Talepasand M, Rahimian Boogar N. Effectiveness of social responsibility-based training on students' counterproductive academic behaviors. *Sociology of Education*. 2023;9(1):1-10.
5. Shafiei S, Kavandi S. The position of the body in perception from the perspectives of Avicenna and Maurice Merleau-Ponty. *Comparative Theology*. 2022;13(28):1-22.
6. Mohajjel M, Soufiani A, Asghari M. Existential characteristics of the body in Merleau-Ponty's phenomenology. *Philosophical Investigations*. 2021;35(15):296-316.
7. Mahmoudi M, Mirali F. An investigation of Maria Montessori's views and the impact of the Montessori method on children. *Journal of Primary Education*. 2021;11(1):89-108.
8. Sajjadih M. A look at the Montessori educational approach from the perspective of human agency. *Philosophy of Education*. 2019;7(4):119-44.
9. Courtier P, Gardes MI, Van der Henst JB, Noveck IA, Croset MC, Epinat-Duclos J, et al. Effects of Montessori education on the academic, cognitive, and social development of disadvantaged preschoolers: a randomized controlled study in the French public-school system. *Child Development*. 2021;92(5):2069-88.
10. Whittington L, Roy C. The impact of innovative physical environments on the development of social responsibility in children. 2022.
11. Bahador Z, Zarrinjoy-Alvar A, Andervazh M. Factors affecting the promotion of social responsibility as an ethical approach. *Ethics in Science and Technology*. 2023;18:164-70.
12. Gallagher S. *Action and interaction*: Oxford University Press; 2020.
13. Gallagher S, Zahavi D. *The phenomenological mind*: Routledge; 2020.
14. Khalaj M. Merleau-Ponty's phenomenological body and some interpretive challenges. *Shinakt (Cognition)*. 2020;12(2):49-69.
15. Montessori M. *The Montessori method*: Transaction Publishers; 2013.
16. Saha B, Adhikari A. The Montessori Method of Education of the Senses: The Case of the Children's Houses. *International Journal of Research Publication and Reviews*. 2023;4(5):6671-3.
17. Ahlquist EMT, Gynther P. Teaching in the Montessori Classroom: Investigating Variation Theory and Embodiment as a Foundation of Teachers' Development. *Journal of Montessori Research*. 2020;6(1):33-45. doi: 10.17161/jomr.v6i1.12051.
18. Merleau-Ponty M, Landes D, Carman T, Lefort C. *Phenomenology of perception*: Routledge; 2013.
19. Khakhalova AA. Bodily-affective attunement in social interaction. *Horizon / Fenomenologicheskie issledovanija/ Studies in Phenomenology*. 2021;10(2):75-89.
20. Keck J, Zabicki A, Bachmann J, Munzert J, Krüger B. Decoding spatiotemporal features of emotional body language in social interactions. *Scientific Reports*. 2022;12:15088. doi: 10.1038/s41598-022-19498-8.
21. Kiani S. Investigation of the philosophical foundations and nature of learning in the Montessori educational model. *Teacher Professional Development*. 2021;6(2):59-74.
22. Wang Y, Zhang M. Social Emotional Learning Modeling for Enhancement in Preschool Education. *Applied Mathematics and Nonlinear Sciences*. 2023;9. doi: 10.2478/amns-2024-1404.
23. Dimitrova B. The Concept of the Educational Montessori Environment: An Opportunity to Organize the Independent Learning of Elementary School Students. *Education and Technologies Journal*. 2023.

24. Qadafi M, Ulfah M, Huda M, Agustini N. Fostering Independent Learning in Early Childhood: A Case Study on Montessori Pedagogy at PAUD Montessori Futura Indonesia. *Golden Age: Jurnal Ilmiah Tumbuh Kembang Anak Usia Dini*. 2023.
25. Olfat M. Exploring Perception in Philosophy and Modern Art: Introduction to Spatial Perception from Merleau-Ponty's Perspective. *International Journal of Research Publication and Reviews*. 2024. doi: 10.32388/BTZFXH.
26. Silva PMR. A percepção e o artista: uma perspectiva antropológica da fenomenologia de Merleau-Ponty. *Revista Ágora Filosófica*. 2023;23(3):81-96.
27. Lillard AS. Montessori as an alternative early childhood education. *Early Child Development and Care*. 2020;191(9):1196-206. doi: 10.4324/9781003120216-19.